

कोठारीइंटरनेशनलस्कूल, नोएडा
वार्षिक परीक्षा 2024-25

कक्षा - नवमी
विषय:- संस्कृत

दिनांक:- गुरुवार 14 फरवरी 2025
नाम:----- कक्षा-----वर्ग -----

समय:- होरात्रयम्
अंक - 80

सामान्य निर्देशाः -

1. अस्मिन् पत्रे त्रयः खण्डाः, 17 प्रश्नाः, 6 पृष्ठाः च सन्ति ।
2. खण्ड क अपठित अवबोधनम्, खण्ड ख व्याकरणम् खण्ड ग च साहित्यम् अस्ति ।
3. प्रश्नानाम् उत्तराणि प्रश्नानुसारम् लेखितव्यानि ।
4. प्रत्येक प्रश्नान्तरम् द्वे पङ्क्तयः मोचितव्यानि ।
5. स्वच्छलेखं विशेषतया ध्यातव्यम् ।

खण्ड (क)- अपठित गद्यांश

प्रश्न - 1 निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा अधोलिखित-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर नीचे लिखे प्रश्नों का उचित उत्तर लिखो -

एकदा राजकुमारः सिद्धार्थः विहारार्थम् उपवनं गतः । सहसा एकं क्रन्दनध्वनिं श्रुत्वा सः इतस्ततः अपश्यत् । बाणेन विद्धः एकः हंसः भूमौ पतितः आसीत् । एतद् दृष्ट्वा सिद्धार्थस्य चित्तं करुणया व्याकुलं जातम् । सः धावित्वा हंसस्य शरीरात् बाणं निष्कास्य तम् अङ्गे आधारयत् । अत्रान्तरे देवदत्तः धावन् तत्र प्राप्तः । सिद्धार्थस्य हस्ते हंसं दृष्ट्वा सः उच्चैः अवदत् - "सिद्धार्थ ! एषः मम हंसः । मया बाणेन निपातितः । अतः मह्यम् देहि । " सिद्धार्थः दृढतया अवदत् - " अहं न दास्यामि । अहम् अस्य रक्षकः अस्मि । " तदा तौ विवादं कुर्वन्तौ राजसभां गतौ । राजा सर्वं वृत्तान्तम् आकर्ण्य आदिशत् - " यस्य पार्श्वे हंसः आगमिष्यति तस्यैव भविष्यति । " हंसः सिद्धार्थस्य समीपं गतवान् । सत्यमिदम् - "भक्षकात् रक्षकः श्रेयान् " ।

1. एकपदेन उत्तरत ।

एक पद में उत्तर दीजिए ।

1/2x4=2

क. हंसः भूमौ कीदृशः आसीत् ?

ख. कः दृढतया अवदत् ?

ग. कस्य हस्ते हंसं दृष्ट्वा देवदत्तः उच्चैः अवदत् ?

घ. भक्षकात् कः श्रेयान् ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

पूर्ण वाक्य में उत्तर लिखिए ।

1x2=2

क. एकदा कः विहारार्थम् उपवनं गतः ?

ख. सिद्धार्थस्य हस्ते हंसं दृष्ट्वा देवदत्तः किम् अवदत् ?

3. अस्य गद्यांशस्य कृते समुचितं शीर्षकं लिखत ।

इस गद्यांश के लिए उचित शीर्षक लिखिए ।

2x1=2

4. भाषिक कार्यम् -

भाषा सम्बन्धी कार्य

- i. अस्मिन् अनुच्छेदे 'आकर्ण्य' पदस्य समानार्थकं पदं चित्वा लिखत । 1x4=4
 (क) विद्धः (ख) श्रुत्वा (ग) प्राप्तः (घ) पतितः
 ii. अस्मिन् अनुच्छेदे 'दूरे' पदस्य किम् विपर्ययपदं प्रयुक्तम् ?
 (क) पार्श्वे (ख) समीपम् (ग) आकर्ण्य (घ) चित्तम्
 iii. 'मया बाणेन निपातितः, अतः मह्यं देहि' अत्र मया पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
 (क) सिद्धार्थाय (ख) देवदत्ताय (ग) नृपाय (घ) हंसाय
 iv. 'आदिशत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
 (क) राजा (ख) सर्वम् (ग) वृत्तान्तम् (घ) आकर्ण्य

खण्ड(ख)- व्याकरणम्

- प्रश्न 2.** निम्नलिखितेषु सन्धि-कार्यम् कुरुत - 1/2x6=3
 निम्नलिखित शब्दों में सन्धि कार्य करो -
 (क) एषु + एकम् = -----?
 (ख) छायेयैव = ----- + ----- ?
 (ग) दिवसाः + ते = ----- ?
 (घ) हेतोस्तस्मै = ----- + -----?
 (ङ) कः + चन = -----?
 (च) नास्ति + अन्धः = -----?

- प्रश्न - 3** मञ्जूषाप्रदत्तैः अव्ययपदैः अधोलिखिते अनुच्छेदे रिक्तस्थानानि पूरयत - 1/2x6=3
 निम्नलिखित अनुच्छेद में मञ्जूषा में दिए गए अव्यय पदों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए
 ते जनाः (१)----- धन्याः ये (२)----- निरुत्साहिताः न भवन्ति । ते (३)-----धन्याः ये
 (४) ----- न वदन्ति । ते (५)----- गच्छन्ति तत्र-तत्र साफल्यं प्राप्नुवन्ति । सज्जनाः
 सदैव चिन्तयन्ति यत् कार्यं (६) ----- तु जीवनं एव व्यर्थम् ।

मञ्जूषा - कदापि , एव , वृथा , अपि , यत्र – यत्र , विना

- प्रश्न - 4** अधोलिखितशब्दानां पर्यायद्वयं प्रदत्तशब्देभ्यः चित्वा लिखत - 1x4=4
 अधोलिखित शब्दों के दो दो पर्यायवाची शब्द दिए गए शब्दों से चुनकर लिखो -
 (क) चन्द्रः - हिमकरः , दिवाकरः , भास्करः , निशापतिः ।
 (ख) सुमनम् - सुदर्शनम् , प्रसूनम् , पुष्पम् , स्रजम् ।
 (ग) लोचनम् - मोचनम् , नयनम् , गायनम् , अक्षि ।
 (घ) राजा - सुरपतिः , भूपतिः , नरपतिः , भागीरथी ।

- प्रश्न - 5** निम्नलिखित वाक्येषु प्रकृति प्रत्ययं योजयित्वा वाक्यं पुनः लिखत - 1x5=5
 निम्नलिखित वाक्यों में प्रकृति प्रत्यय जोड़कर वाक्य पुनः लिखो -
 (क) गम् + शत् पुत्रः मातरम् पश्यति ।
 (ख) सः भोजनं खाद् + क्त्वा एव आगमिष्यति ।
 (ग) मूषकं दृश् + क्त्वा बिडालः आगच्छत् ।
 (घ) सिंहः बिडालं खाद् + तुमुन् इच्छति स्म ।
 (ङ) बालकः पठ् + तुमुन् विद्यालयं गच्छति ।

प्रश्न - 6 निम्नलिखितशब्दानां संपूर्ण रूपाणि लिखत (केवलम् एकम्)
निम्नलिखित विकल्पों में से किसी एक शब्द के संपूर्ण रूप लिखो -

5x1=5

शब्दाः - तत् (पु.) , किम् (स्त्री.) , नदी ।

प्रश्न - 7 निम्नलिखित धातूनां रूपाणि निर्देशानुसारं लिखत -
निर्देशानुसार निम्नलिखित धातुओं के रूप लिखो -

2x2=4

(क) भू धातोः लृट् लकारस्य रूपाणि लिखत ।
(ख) कृ धातोः लट् लकारस्य रूपाणि लिखत ।

खण्ड(ग)- रचनात्मक कार्यम्

प्रश्न -8 मञ्जूषातः पदानि विचित्य अधोलिखितं पत्रं पूरयतु ।

1/2x10=5

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित पत्र को पूर्ण करो । (पूरा पत्र लिखें)

त्वम् छात्रावासे वससि । हैदराबादनगरस्य चारमीनारं दर्शनाय आयोजितं
शैक्षिकभ्रमणहेतुः धनप्रेषणाय स्वपितरं प्रति पत्रं पूरयत ।

(आप छात्रावास में रहते हैं । हैदराबाद के चारमीनार को देखने के लिए शैक्षिक भ्रमण पर
जाने हेतु पैसे भेजने के लिए पिता जी को लिखे गए पत्र को पूरा कीजिए ।)

कोठारीछात्रावासः

नोएडा नगरम्

दिनाङ्कः -----

आदरणीयाः (१)-----

सादरम् नमो नमः

(२) ----- यत् मम अर्धवार्षिकी परीक्षासमाप्ता अभवत् । मम उत्तरपत्राणि (३)-----

अभवन् । मम (४) ----- एकस्याः शैक्षिकयात्रायाः (५) -----कृतः । वयम् हैदराबाद

चारमीनारं (६) ----- गमिष्यामः । भवन्तः यात्राव्ययार्थम् (७) ----- रुप्यकाणि (८)---

----- । शेषं सर्वम् (९) ----- ।

भवदीयः प्रियपुत्रः

(१०) -----

मञ्जूषा -

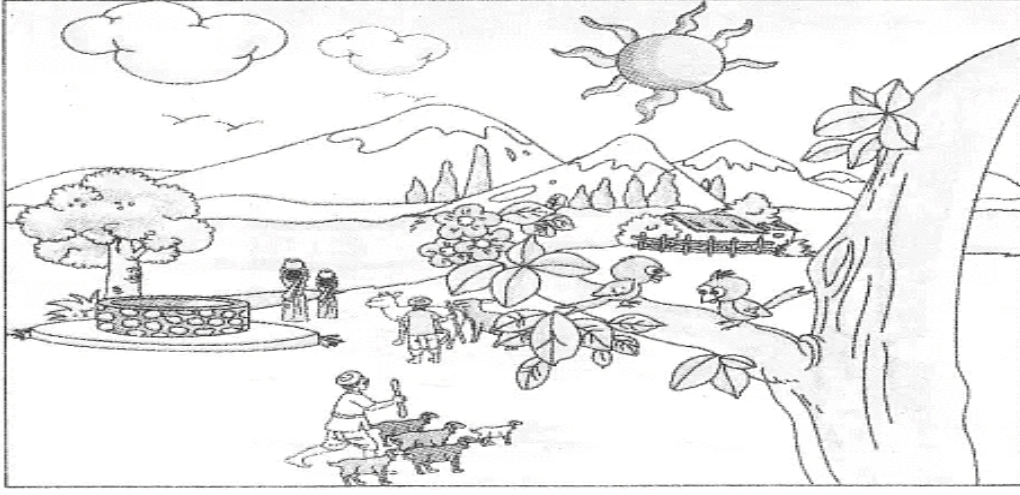
राकेशः , पितृमहाभागाः , शोभनानि , निवेदयामि ,
सहस्रद्वयम् , विद्यालयेन , द्रष्टुम् , प्रबन्धः , प्रेषयन्तु ,
कुशलम्

प्रश्न - 9 अधोप्रदत्तं चित्र-वर्णनं मञ्जूषातः शब्दान् चित्वा संस्कृते पञ्चवाक्येषु कुरुत -
निम्नलिखित चित्रवर्णन मञ्जूषा की सहायता से संस्कृत में पांच वाक्य में कीजिए -

1x5=5

मञ्जूषा -

सूर्यः , चटकाः , कूपः , वृक्षाः , मेघाः , कृषकः , अजाः , पर्वताः , कृषिः , जलम् ,
महिला , पुष्पाणि , ग्रामः ,

प्रश्न - 10 निम्नलिखित वाक्यानां संस्कृते अनुवादं कुरुत -
निम्नलिखित वाक्यो का संस्कृत मे अनुवाद करो -

1x5=5

- (क) एक वर्ष में बारह (१२) महीने होते हैं ।
- (ख) हमारे राष्ट्रध्वज में तीन रंग हैं ।
- (ग) पिता पुत्र के साथ पार्क जाता है ।
- (घ) जब मैं खाना खाता हूँ तब वह पढ़ता है ।
- (ङ) जहाँ जहाँ वृक्ष हैं वहाँ वहाँ पानी है ।

प्रश्न - 11 निम्नलिखितवाक्येषु अंकान् संस्कृते लिखित्वा वाक्यं पुनः लिखत -
निम्नलिखित वाक्यों में अंकों को संस्कृत में लिखकर वाक्य पुनः लिखो -

1/2x8=4

- (क) पक्षे (15) ----- दिवसाः भवन्ति ।
- (ख) वृक्षात् (4) ----- फलानि पतन्ति ।
- (ग) मम विद्यालये (45)----- अध्यापकाः सन्ति ।
- (घ) दिसम्बरमासे (31) -----दिनानि भवन्ति ।
- (ङ) तस्य (6) ----- पुत्राः सन्ति ।
- (च) मम कक्षायां (37) ----- छात्राः सन्ति ।
- (छ) मम गृहे (7) सदस्याः सन्ति ।
- (ज) वेदव्यासेन (18) -----पुराणानि रचितानि ।

प्रश्न-12 निम्नलिखित वाक्येषु स्थूलपदानि आधारीकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -
निम्नलिखित वाक्यों में स्थूल पदों को लेकर प्रश्न निर्माण करो -

1x5=5

- (क) राजा पण्डितसभां कारितवान् ।
- (ख) विद्यया बालकस्य पुनर्जन्म भवति ।
- (ग) सर्वे भटाः देशरक्षायै बद्धपरिकराः आसन् ।
- (घ) विचारमग्नः महाराणाप्रतापः शिलायाम् उपविष्टः आसीत् ।
- (ङ) तरवे नमः अस्तु ।

प्रश्न-13 कोष्ठकगतशब्दानाम् उचितरूपैः रिक्तस्थानानि पूरयत ।
कोष्ठक मे दिए गए शब्दों के उचित रूप से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए ।

1x5=5

- (क)-----प्रति मा गच्छ । (कूप)

- (ख) कक्षायाम् ----- अलम् । (कोलाहल)
 (ग) सः ----- अन्धः अस्ति । (नेत्र)
 (घ) किम् ----- मोदकं रोचते । (युष्मद्)
 (ङ) ----- नमः । (सूर्य)

खण्ड(घ)- पठितावबोधनम्

प्रश्न-14 निम्नलिखित गद्यांशं पठित्वा अधोलिखित प्रश्नानाम् उचित उत्तराणि चित्वा लिखत – **1x5=5**
 निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर नीचे लिखे प्रश्नों का उचित उत्तर लिखो –

महर्षेः आरुणेः पुत्रः श्वेतकेतुः आसीत् । द्वादशवर्षीयं तं पुत्रं पिता आरुणिः उवाच - हे श्वेतकेतो ! गुरुं प्रति गच्छ अध्ययनार्थं यतः सौम्य ! अस्मत्कुलीनः अनधीत्य न भवति इति। सः पुत्रः आचार्यम् उपेत्य यावत् चतुर्विंशतिवर्षः अभवत् तावत् सः सर्वान् वेदान् सार्थान् अधीत्य पितुः सकाशम् आगच्छत्। सः च 'सर्वश्रेष्ठः अहम्' इति मन्यमानः उद्धतस्वभावः अभवत्। एवम्भूतं पुत्रं दृष्ट्वा पिता उवाच - हे श्वेतकेतो! कः ते उपाध्यायात् अतिशयः प्राप्तः येन त्वं कुलाननुरूपम् उद्धतः असि ? जानासि किं तत्, येन श्रुतेन अन्यत् अश्रुतम् अपि श्रुतं भवति, अमतं मतम्, अविज्ञातं च विज्ञातं भवति इति । एतद् अद्भुतं प्रश्नं श्रुत्वा पृच्छति - कथम् इति ! इत्युक्तः पिता अधोलिखितदृष्टान्तेन तत्त्वज्ञानं प्रतिपादयति-

प्रश्नाः- पूर्णवाक्येन लिखत -

1. श्वेतकेतुः कस्य पुत्रः आसीत् ?
2. श्वेतकेतुः विद्यां प्राप्यं किम् अमन्यत् ?
3. श्वेतकेतुः कम् उपेत्य वेदान् अपठत् ?
4. उद्धतस्वभावं पुत्रं दृष्ट्वा पिता किम् उवाच ?
5. श्वेतकेतुः कतिवर्षीयः आसीत् ?

प्रश्न- 15 निम्नलिखित पद्यांशं पठित्वा तस्य हिन्दी भावार्थं लिखत – **5x1=5**
 निम्नलिखित श्लोक को पढ़कर उसका हिन्दी भावार्थ लिखो –

श्लोक - वयमिह परितुष्टाः वल्कलैस्त्वं दुकूलैः ,
 सम इह परितोषो निर्विशेषो विशेषः ।
 स तु भवति दरिद्रो यस्य तृष्णा विशाला ,
 मनसि च परितुष्टे कोऽर्थवान् को दरिद्रः ॥

प्रश्न-16 मञ्जूषासहायतया निम्नलिखित अन्वयं पूरयत – **1/2x6=3**
 मञ्जूषा की सहायता से निम्नलिखित अन्वय की पूर्ति करो –

श्लोक – धत्ते भरं कुसुमपत्रफलावलीनां घर्मव्यथां वहति शीतभवां रुजं च ।
 यः सर्वमर्पयति चान्यसुखस्य हेतोः तस्मै वदान्यगुरवे तरवे नमोऽस्तु ॥

अन्वय : - यः (१)----- पत्र-फल-आवलीनाम् (२)----- धत्ते , (३)-----शीतभवाम् रुजम् च वहति । अन्य (४)----- हेतोः सर्वम् (५)----- तस्मै वदान्य (६)-----तरवे नमः अस्तु ।

मञ्जूषा –

कुसुम , गुरवे , अर्पयति , घर्मव्यथाम् , भरम् , सुखस्य

प्रश्न- 17 कथाक्रमानुसारम् अधोलिखितानि वाक्यानि पुनः लिखत –

1/2x8=4

कथाक्रम के अनुसार निम्नलिखित वाक्यों को पुनः लिखो –

- (क) सः सेनया भोजनसामग्र्याः अभावेन खिन्नः अस्ति ।
- (ख) जयघोषं श्रुत्वा प्रतापः कथयति-अयि भ्रातः ! कथं जयघोषं कृत्वा मां लज्जयसे इति ।
- (ग) सहचराः महाराणाप्रतापस्य एतादृशीं स्थितिं दृष्ट्वा व्याकुलाः भवन्ति ।
- (घ) महाराणा प्रतापः अरण्ये विचारमग्नः शिलायाम् उपविष्टः अस्ति ।
- (ङ) तदैव कश्चित् मेवाडराजपुत्रः तत्र प्रविशति ।
- (च) तदा राजपुत्रः वदति – स्वदेशं स्वाधीनं कर्तुं भवता किम् न सोढम् ? विजेष्यते ननु भवान् ।
- (छ) अधुना सः स्वकीयैः प्राणैरेव स्वदेशं स्वतन्त्रं कर्तुम् इच्छति ।
- (ज) सः राजपुत्रः महाराणाप्रतापस्य जयघोषं करोति ।